

לבירור שיטת הרמב"ם במצות כתיבת ס"ת*

יחיאל קווין

יש לחקור בדברי הרמב"ם (הל' סת"מ, פ"ז, ה"א): "כלומר כתבו לכם ספר תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות", מהו עיקר מצוותה של כתיבת ספר תורה שעליו הקפידה התורה, האם שירה בלבד - כתיבת פרשת האזינו, אך כיוון שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות על כן חייב לכתוב התורה כולה (כלומר יש פה בעיה טכנית מדוע אי אפשר לכתחילה לכתוב רק את פרשת האזינו, אך לולי מגבלה זו היינו כותבים רק את פרשת האזינו ולא את כל התורה) או שמא כיוון שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, והתורה אמרה "כתבו לכם את השירה", הרי בעל כרחו אין כוונת התורה בשירה לחוד אלא כל התורה. ונפקא מינא אם עבר וכתב את השירה לחוד, או כתב כל התורה ובלתה ונקרעה ולא נשאר אלא השירה לבד; שאם המצוה היא רק בכתיבת השירה - יצא ידי חובתו בשני המקרים, כי השירה נכתבה; אבל אם המצוה היא בתורה כולה - לא יצא ידי חובה כי אין תורה כתובה לפניו.⁽¹⁾ אף השאגת אריה (סימן לד) מתלבט בבעיה זו, ומוכיח מהרמב"ם ומהגמרא שעיקר מצוותה - התורה כולה. ונראה, לעניות דעתי, להוסיף ולהוכיח מהרמב"ם שאכן כוונתו כהוכחת השאגת אריה.

א. בספר המצוות (מצות עשה יח) כותב הרמב"ם:

"הציווי שנצטוינו שיהא לכל זכר ממנו ספר תורה לעצמו... והוא אמרו יתעלה: כתבו לכם את השירה הזאת, לפי שאינו מותר לכתוב את התורה פרשיות

* המשך למאמר: עיונים במצוות כתיבת ס"ת, אמרי יושר מס' 7.

(1) יתכן שבמקרה השני, שבלתה ונקרעה, לצד השני של החקירה, כן יצא ידי חובה כיוון שכבר כתב את כל התורה, והוא כמו תורה שנגנבה או אבדה, עי' פת"ש סי' ער, סק"ג, שיש אומרים שיוצא י"ח.

פרשיות. ואכן רצונו באומרו: את השירה הזאת -

כל התורה הכוללת את השירה הזאת".

נראה שכאן הרמב"ם די מפורש וברור, ולפי דבריו כוונת התורה במילים "את השירה הזאת" לכל התורה שכוללת גם את השירה הזאת. ב. לשונו של הרמב"ם (בה"א, פ"ז מהל' סת"מ): "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר: ועתה כתבו לכם את השירה...". מאד מדויקת. אילו היה הרמב"ם סובר שעיקר מצות הכתיבה הוא בשירה לחוד, הוי ליה לרמב"ם לכתוב: מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב את השירה לעצמו, שנאמר: ועתה כתבו לכם וכו', ולפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות חייב לכתוב התורה כולה. דהיינו, להגדיר את מהות המצוה מדאורייתא, ולציין שיש מגבלה טכנית בביצועה ולכן צריך לכתוב כל התורה. מכך שלא נקט הרמב"ם כן, אלא הגדיר את המצוה - לכתוב ספר תורה, נראה לענ"ד ברור שלשיטת הרמב"ם עיקר המצוה בכתיבת התורה כולה ולא שירה בלבד.

העמק ברכה (בנושא: מצות כתיבת ספר תורה) מקשה בשם השאגת אריה⁽²⁾ על דברי הרמב"ם (פ"ז, הי"ד): "מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהם קדושת ספר תורה", אם כן מה אומר הרמב"ם "לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות" שלכן חובה לכתוב כל התורה כולה, אולי חובתה רק בכתיבת ספר דברים (חומש בפנ"ע, שכולל את שירת האזינו). ומתרץ העמק ברכה דהרי דעת הרמב"ם דאף דמותר לכתוב כל חומש בפני עצמו, מכל מקום אין בהם קדושת ספר תורה ועל כן אי אפשר לכתוב רק משנה תורה לחוד עם השירה. דכוונת התורה "כתבו לכם את השירה הזאת" - היינו שיהיה לשירה הכתובה דין קדושת ספר תורה, וזהו כוונת הרמב"ם שכתב לפי שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות.

(2) בסימן לד, ונשאר בצ"ע.

ונראה לעניות דעתי שהעמק ברכה לא ירד לסוף דעתו של השאגת אריה בשאלתו על הרמב"ם. שהרי השאגת אריה בעצמו מביא את דברי הרמב"ם: "ואין בהם קדושת ס"ת", ובאותו מקום הוא שואל בכל זאת את שאלתו. ועוד, העמק ברכה מקבל כמובן מאליו דכוונת התורה "כתבו לכם את השירה הזאת" היינו שיהיה להשירה הכתובה דין קדושת ספר תורה (ולכן בהכרח המצוה היא בכתיבת התורה כולה). השאגת אריה שואל בדיוק על הנתון הזה, מנין שלכתיבה צריך להיות דין קדושת ספר תורה, אולי אין הכי נמי, ציווי התורה הוא רק בכתיבת ספר דברים.

ואפשר אולי לתרץ על שאלת השאגת אריה. כל המפרשים לומדים את מצות כתיבת ס"ת מ"ועתה כתבו לכם את השירה"⁽³⁾. הלימוד הוא בעייתי מכיוון שלכאורה כתוב בפסוק "כתבו לכם את השירה" ולא: את התורה. הפתרונות השונים הם על פי שתי אפשרויות הסבר למילה "שירה" - א. שירת האזינו, ב. תורה⁽⁴⁾, ודאי אין שום מקום להסבר המילה "שירה" = ספר דברים. הבעיה המרכזית שעמדה בפני הרמב"ם בפירוש הפסוק היתה משמעותה של המילה: "שירה". הרמב"ם כותב את דבריו בהדרגה:

"מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו,

שנאמר: ועתה כתבו לכם את השירה,

כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו

לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות".

א. נתון: מצוה על כל איש לכתוב ספר תורה לעצמו.

ב. המקור בתורה למצוה: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת".

ג. הבעייתיות במילה "שירה" ופתרונה: לכאורה כתוב "שירה" ולא

תורה, אלא כוונת התורה במלים "כתבו לכם את השירה" - כתבו

תורה שיש בה שירה זו.

(3) ראה בהרחבה במאמרי: עיונים במצות כתיבת ס"ת, אמרי יושר מס' 7.

(4) ראה שם, שהסברנו ע"פ העמק דבר.

ד. ואם תשאל מנין שזו כוונת התורה ב"כתבו לכם את השירה",
אולי כוונתה רק שירה כפשוטה - פרשת האזינו, מביא הרמב"ם
הוכחה הלכתית ובכך שולל אפשרות פירוש כזאת כי "אין כותבין
את התורה פרשיות פרשיות".

יש לדייק בדבריו, כשהוא מדבר על מהות המצוה והגדרתה, על הנתון,
משתמש הרמב"ם בלשון "מצוה... לכתוב ספר תורה", היינו כשרה
לקריאה בציבור, ואילו בסוף דבריו (פסקה ד): "אין כותבין
את התורה פרשיות פרשיות", והיינו אחד מחמשת חומשי תורה (שאין
לכתבו פרשיות פרשיות אלא כותבין אותו חומש שלם).⁽⁵⁾
ובזה רצונו לומר שאי אפשר לפרש את המילה "שירה" - פרשת
האזינו כי אי אפשר לכתוב פרשה אחת לבדה, וממילא ההגיון אומר
שהכוונה במילה "שירה" לתורה - חמשת חומשי תורה. אבל בשום אופן
אין רצון הרמב"ם לומר שבגלל שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות
לכן צריך לכתוב התורה כולה, אלא שזו הסיבה להכריע שכוונת התורה
במילה "שירה" לתורה כולה ולא רק לפרשת האזינו. ונדמה שהסבר
זה מרומז ומדוקדק בלשון הרמב"ם במצוה יח: "ואין מותר לכתוב
אותה פרשיות פרשיות כי רצה באמרו: את השירה הזאת - כל התורה
שכוללת זאת השירה".⁽⁶⁾ לפי הבנתי כוונתו לומר שכיוון שאין כותבין
את התורה פרשיות פרשיות לכן צריכים להסביר שכוונת התורה במילה
"שירה" - לכל התורה שכוללת זאת השירה.

השתא דאתית להכי, נראה לי שחקירת השאגת אריה והחתם סופר
(סימן רנד) מיושבת היטב בדברי הרמב"ם. רק אם מבינים שהסיבה
לכתוב ספר תורה שלם היא מכיוון שאין כותבין את התורה פרשיות
פרשיות - יש מקום לחקור במהות המצוה לדברי הרמב"ם. אבל לפי
מה שהסברנו, שבגלל שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות לכן
פירוש המילה "שירה" = תורה, וכאילו שכתוב בתורה: כתבו לכם
תורה שיש בה שירה, אם כן, אין מקום כלל לחקור בדברי הרמב"ם,
כי הפסוק אומר שיש לכתוב התורה כולה.

(5) עיין כס"מ (הל' יד), שעוסק בשינויי לשון אלה.

(6) כך לשונו של הרמב"ם בהוצאת "עם עולם".